



ГЕНДЕРНИЙ ПРОФІЛЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ



ГЕНДЕРНИЙ ПРОФІЛЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Матеріал підготовлено в межах проєкту **«Її сила: підтримка жінок України в часи війни та відновлення»**, який втілює Український Жіночий Фонд у партнерстві з громадською організацією «Ла Страда-Україна» за підтримки Бюро з питань демократії, прав людини та праці (DRL) Державного департаменту США

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. СКЛАД ТА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕННЯ.....	6
1.1. Соціально-демографічний склад населення.....	6
1.2. Характеристика домогосподарств.....	7
1.3. Вразливі групи.....	7
1.4. Вплив війни на соціально-демографічний склад населення.....	9
Ключові гендерні розриви та соціально-демографічні проблеми.....	10
2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ.....	11
2.1. Гендерні відмінності зайнятості та безробіття.....	11
2.2. Вплив війни на економічну інфраструктуру.....	13
Ключові гендерні розриви та проблеми в економічному секторі.....	14
3. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ.....	15
3.1. Фізична/особиста безпека.....	15
3.2. Громадська безпека.....	16
3.3. Інформаційна безпека.....	17
3.4. Гендерно зумовлене насильство.....	18
Ключові гендерні розриви та проблеми в секторі безпеки.....	20
4. ГЕНДЕРНІ РОЗРИВИ У СФЕРАХ ПОСЛУГ.....	21
4.1. Освіта.....	21
4.2. Охорона здоров'я.....	23
4.3. Соціальний захист.....	24
Ключові гендерні бар'єри у сфері послуг.....	26
5. ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ НА РІВНІ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ.....	27
Ключові гендерні розриви та проблеми в політичній і громадській сферах.....	28
6.ІНСТИТУЦІЙНЕ ТА РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ... 29	
7. ВИСНОВКИ.....	31
8. РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	32
Додатки.....	34

ВСТУП

Гендерний профіль Запорізької області (далі — гендерний профіль) — це інформаційно-аналітичний документ, метою якого є виявлення відмінностей рівнів участі жінок і чоловіків, реалізації їхніх прав та можливостей у тій чи тій сфері життєдіяльності суспільства, їх доступу до ресурсів (далі — гендерні розриви) для використання під час розроблення та реалізації гендерно чутливих програм розвитку області та формування бюджетних програм.

Завдання складання гендерного профілю області — це збір та аналіз гендерно чутливих (з розподілом за ознакою статі та іншими ознаками) демографічних, соціально-економічних і бюджетних даних, які допоможуть у визначенні в стратегічних та інших довгострокових, середньострокових та короткострокових програмних документах пріоритетів розвитку області, що ґрунтуються на підході дотримання прав людини та спрямовані на досягнення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, визначених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, з дотриманням принципу «нікого не залишити осторонь».

Методологічною основою формування гендерного профілю Запорізької області є гендерний підхід і підхід, який базується на дотриманні прав людини, що передбачає виявлення нерівності та забезпечення прав людини шляхом запобігання й заборони всіх форм дискримінації, підвищення обізнаності різних груп населення щодо своїх прав та можливостей вимагати їх дотримання, удосконалення знань і навичок посадових осіб, відповідальних за забезпечення прав людини, у відповідній сфері, а також належного виконання ними визначених для них функцій. При цьому люди визнаються ключовими учасниками процесу власного розвитку, а не пасивними одержувачами товарів і послуг; пріоритет надається найбільш вразливим групам населення, які мають суттєві перешкоди під час реалізації своїх прав.

Правовою основою гендерного профілю є Конституція, Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР, закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про протидію торгівлі людьми», Методика розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затверджена наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79 (у редакції наказу від 27 грудня 2018 року № 373), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 26 квітня 2016 року за № 632/28762, Методичні рекомендації щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 2 січня 2019 року № 1, Інструкція щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів, затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 7 лютого 2020 року № 86, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27 лютого 2020 року за № 211/34494, розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 року № 1544-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року», розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 року № 1163-р «Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року», Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 «Про визначення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року».

Основними джерелами збору даних були місцеві органи влади та установи (статистики, соціального захисту, освіти), філія Державної служби зайнятості. Якісні дані отримано за підсумками фокус-груп серед представниць Коаліції 1325 Запорізької області.

Збір даних для гендерного профілю містив такі етапи:

- кабінетний огляд ситуації та проблем, з якими стикаються жінки і чоловіки внаслідок війни, на основі наявних досліджень/аналізів/оглядів, які були проведені національними та міжнародними інституціями/структурами;
- збір та узагальнення інформації щодо проблем і труднощів, з якими стикаються жінки і чоловіки через війну, у доступі до надання послуг у різних сферах для різних груп жінок, які найбільше постраждали від війни;
- збір статистичної та якісної інформації, проведення інтерв'ю з ключовими особами, проведення фокус-груп із представницями (-ками) Коаліції 1325 у Запорізькій області;
- апробація висновків та рекомендацій регіональною Коаліцією 1325 в області.

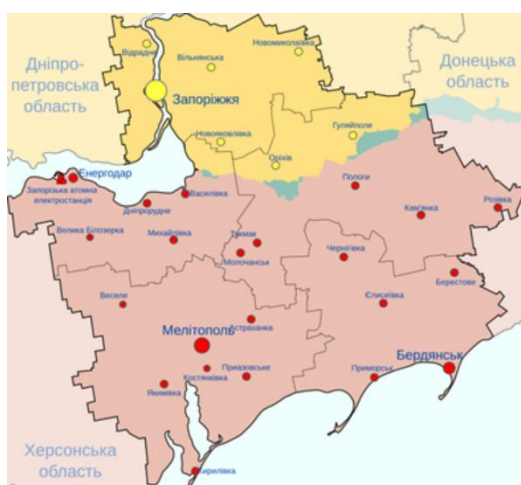
Обмеження збору даних для гендерного профілю

В умовах воєнного стану та постійного переміщення/міграції населення немає повної актуальної офіційної статистичної інформації щодо кількості населення області та його структурного складу. Особливо проблемним є збір гендерно сегрегованих даних за областю.

У зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану¹ Державна служба статистики України тимчасово припинила інформування про стан виконання актів і доручень Президента України, Кабінету Міністрів України, актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також не надає відповідей на звернення підприємств, установ та організацій, звернення громадян і запити на публічну інформацію, що не стосуються воєнного стану, військової діяльності, надання медичної допомоги, евакуації населення тощо. Інформування буде відновлено після закінчення воєнного стану.

На 1 січня 2024 року приблизно 70% території Запорізької області перебувають під тимчасовою російською окупацією (ТОТ) (рис. 1). Повністю окупованими є прибережні райони Азовського моря. Зокрема, окуповано такі міста, як Бердянськ, Мелітополь, Енергодар (де розташована Запорізька атомна електростанція). Тому в гендерному профілі не представлено статистичних даних на ТОТ за період 2022–2024 роки.

Рисунок 1. Тимчасово окуповані території Запорізької області (на 4 жовтня 2022 року)²



- Окуповано на поточний момент
- Деокуповано
- Не було окуповано з 24 лютого 2022 року

¹ Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

² Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб у психологічній підтримці». Запорізька область: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/zaporizhzhya-uk-eng.pdf>

Матеріал створено в межах проєкту «Її сила: підтримка жінок України в часи війни та відновлення», який втілює Український Жіночий Фонд у партнерстві з громадською організацією «Ла Страда-Україна» за підтримки Бюро з питань демократії, прав людини та праці (DRL) Державного департаменту США.

1. СКЛАД ТА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕННЯ

1.1. Соціально-демографічний склад населення

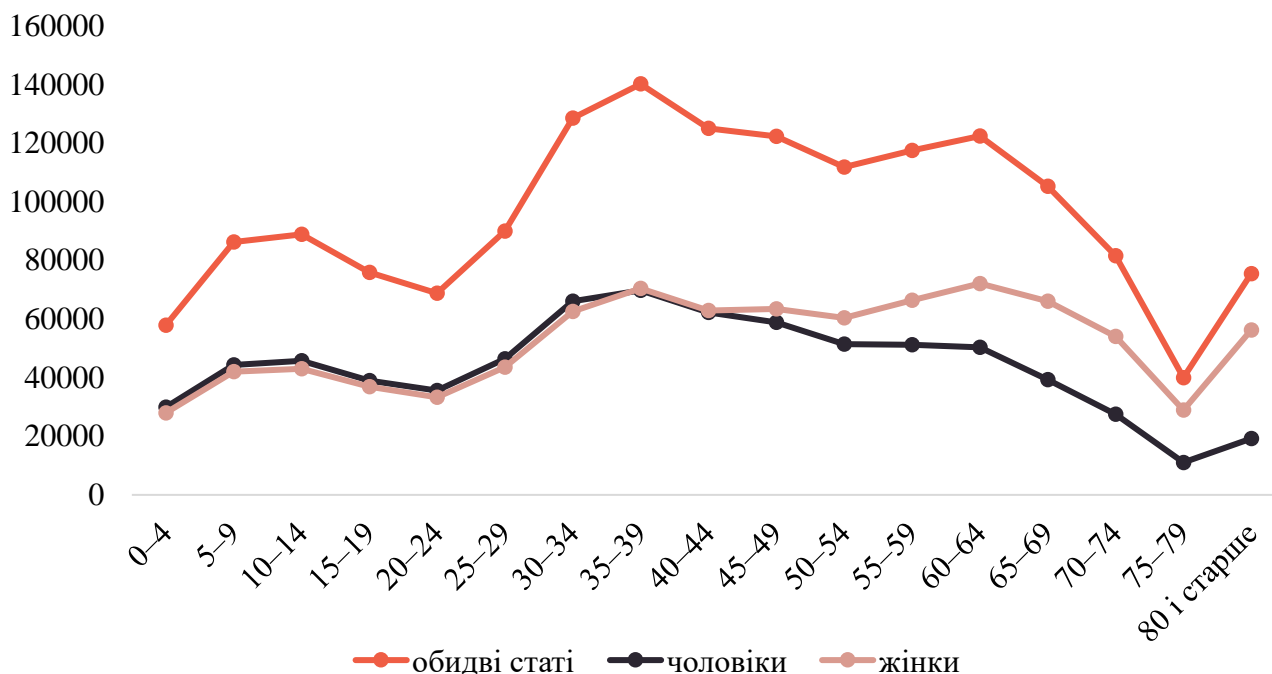
За даними Головного управління статистики в Запорізькій області, на 1 січня 2022 року кількість населення становила 1 637,7 тис. осіб. Статевий склад населення характеризується перевагою жінок (табл. 1.1). Зокрема, чисельність жінок — 889,9 тис. осіб (54,3%), чоловіків — 747,7 тис. осіб (45,6%).

Таблиця 1.1. Склад населення за статтю й типом поселення (на 1 січня 2022 року, тис. осіб)

Міські поселення та сільська місцевість			Міські поселення			Сільська місцевість		
разом	чоловіки	жінки	разом	чоловіки	жінки	разом	чоловіки	жінки
1 637 673	747 714	889 959	1 265 867	570 471	695 396	371 806	177 243	194 563

Запорізька область є регіоном із перевагою міського населення (77,5%). У міських поселеннях і сільській місцевості переважають жінки. Так, у містах проживає 1 269,5 тис. осіб (з них 695,4 тис. жінок та 570,5 тис. чоловіків), у селах — 371,8 тис. осіб (194,6 тис. жінок та 177,2 тис. чоловіків). Співвідношення частки жінок і чоловіків коливається залежно від вікової групи. Чоловіки переважають у вікових групах до 34 років, жінки — від 35 років і старше (табл. 1.2)³.

Таблиця 1.2. Розподіл постійного населення (за оцінкою) за окремими віковими групами й статтю



Згідно з даними Головного управління статистики в Запорізькій області, на 1 січня 2022 року середній вік населення становив 43,1 року: у жінок — 45,7 року; у чоловіків — 39,9 року.

³ Детальніше — у додатках А та Б.

Зафіксовано гендерний розрив за показником середнього віку в міських поселеннях і сільській місцевості:

- Міські поселення: 45,9 року в жінок та 40 років у чоловіків.
- Сільська місцевість: 44,9 року в жінок та 39,4 року в чоловіків.

Гендерний розрив середньої очікуваної тривалості життя на 1 січня 2022 року становив 10 років на користь жінок (73,5 року в жінок та 63,7 року в чоловіків). В Україні зазначений показник — 76 та 66 років відповідно.

1.2. Характеристика домогосподарств

За даними Головного управління статистики в Запорізькій області, на 1 січня 2022 року кількість домогосподарств у Запорізькій області становила 688,4 тис. У міських поселеннях домогосподарств більше — 530,1 тис., що становить 77%, у сільській місцевості — 158,3 тис. (23%). Серед домогосподарств за кількістю їх членів переважали домогосподарства з двох і трьох осіб. У складі домогосподарств області більше жінок.

Таблиця 1.3. Склад домогосподарств за статтю, віком їх членів і типом поселень

	Міські поселення та сільська місцевість, %	Міські поселення, %	Сільська місцевість, %
До 7 років	5,3	6,1	2,6
7–13 років	7,0	7,1	6,5
14–17 років	4,6	4,4	5,1
18–29 років	9,8	11,7	3,5
Жінки	5,3	6,5	1,4
Чоловіки	4,5	5,2	2,1
30–59 років	47,1	45,8	51,5
Жінки	23,8	23,0	26,7
Чоловіки	23,3	22,8	24,8
60 років і старше	26,2	24,9	30,8
Жінки	17,1	16,1	20,5
Чоловіки	9,1	8,8	10,3

На 1 січня 2022 року кількість зареєстрованих шлюбів становила 8977, а розірвань шлюбів — 5664.

За інформацією Запорізької ОДА, отриманою з Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, на 1 січня 2023 року кількість зареєстрованих об'єктів житлового фонду Запорізької області становить: одноквартирних будинків — 9084; квартир, кімнат у гуртожитку — 4171.

1.3. Вразливі групи

З огляду на повномасштабне російське вторгнення в гендерному профілі відображено вразливі групи жінок і чоловіків, дівчат і хлопців⁴, зокрема ті, що визначені Національним планом дій з

⁴ Дані після 2022 року обліковуються без урахування ГОТ.

виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року та обласним планом дій.

За інформацією Департаменту соціального захисту населення Запорізької ОДА, у 2023 році в складних життєвих обставинах перебували 1296 сімей/осіб. Згідно з даними річної звітності 12-соц⁵, серед громадян, які перебували в складних життєвих обставинах, найбільша частка — особи похилого віку (від 80 років), переважна більшість яких — жінки. Так, у 2021 році — 9939 осіб; у 2022 році — 4194 особи (на підконтрольній уряду України території); у 2023 році — 2931 особа (на підконтрольній уряду України території).

На 1 січня 2023 року кількість пенсіонерів в області становила 306,1 тис. жінок (61,2%) та 193,8 тис. чоловіків (38,8%). Середній розмір призначених місячних пенсій жінок — 4068,90 грн, чоловіків — 5889,88 грн⁶.

На 1 січня 2023 року кількість осіб з інвалідністю — 106,4 тис. осіб, з них I групи — 8,5 тис. осіб; II групи — 32,4 тис. осіб; III групи — 61,3 тис. осіб. 2476 жінок, уперше визнаних особами з інвалідністю: 2127 — у міських поселеннях; 349 — у сільській місцевості. Кількість дітей з інвалідністю віком до 18 років становить 4126 осіб, з них 1640 дівчат⁷.

Кількість багатодітних сімей у регіоні: на 1 січня 2022 року — 9004; на 1 січня 2023 року — 9647; на 1 січня 2024 року — 3829. Кількість дітей у багатодітних сім'ях: на 1 січня 2022 року — 29 702 особи; на 1 січня 2023 року — 31 145 осіб; на 1 січня 2024 року — 12 117 осіб.

Загальна кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на початок 2022 року була 1086 осіб, з них 207 дітей, яким надано статус дитини-сироти й дитини, позбавленої батьківського піклування, протягом року (98 дівчат)⁸.

З населених пунктів, де тривають бойові дії, за оцінками, виїхало 85–90% населення. Залишилися ті, у кого не було можливості виїхати. Там порушено всі умови життя, існує безпосередня загроза, але органи місцевого самоврядування в обмеженому форматі й далі працюють на цих територіях і намагаються вирішити проблеми, які виникають.

До порівняно безпечних районів області переселилися внутрішньо переміщені особи з міст і сіл, які перебувають у тимчасовій окупації або на лінії розмежування. Згідно з Єдиною інформаційною базою даних про внутрішньо переміщених осіб, у Запорізькій області зареєстровано: на 1 січня 2022 року — 115 367 ВПО, з яких 66 312 жінок (57,48%) та 49 055 чоловіків (42,52%); на 1 січня 2023 року — 201 802 ВПО, з яких 111 941 жінка (55,47%) та 89 861 чоловік (44,53%); на 1 січня 2024 року — 232 116 ВПО, з яких 129 135 жінок (55,63%) та 102 965 чоловіків (44,36%) (рис. 1.4).

Більшість ВПО становлять родини (або лише матері) з дітьми. Чимало людей похилого віку, зокрема й з обмеженнями функціонування, маломобільних тощо. Саме таких осіб із певними порушеннями останнім часом збільшилося. Водночас серед ВПО є чоловіки працездатного віку, які виїхали без сім'ї⁹.

⁵ Відповідно до наказу Мінсоцполітики від 30 січня 2017 року № 138.

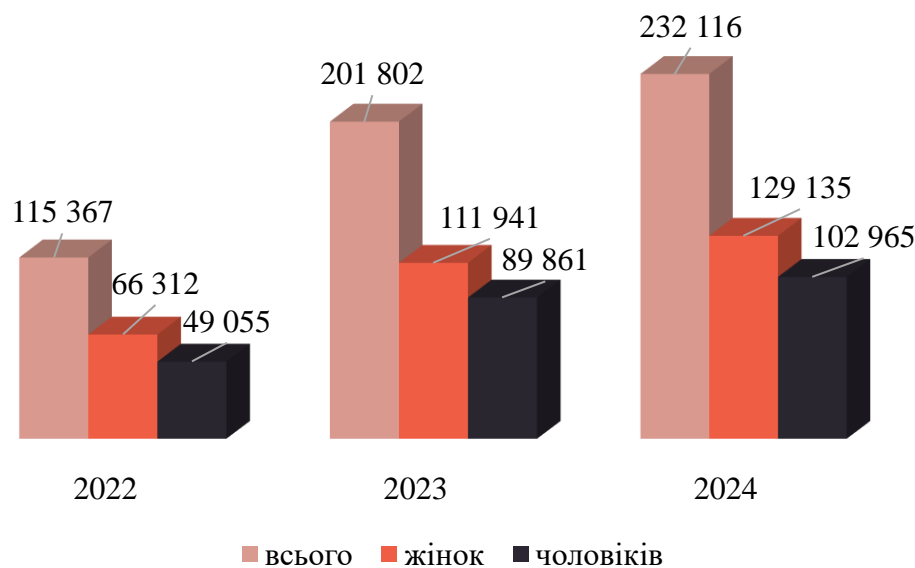
⁶ Соціальний захист населення України у 2022 році. Державна служба статистики України, 2023: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/10/zb_szn_2022.pdf

⁷ Соціальний захист населення України у 2022 році. Державна служба статистики України, 2023: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/10/zb_szn_2022.pdf

⁸ Соціальний захист населення України у 2022 році. Державна служба статистики України, 2023: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/10/zb_szn_2022.pdf

⁹ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб у психологічній підтримці». Запорізька область: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/zaporizhzhya-uk-eng.pdf>

Рисунок 1.4. Кількість внутрішньо переміщених осіб за статтю, осіб



Жінки з дітьми переважають серед тих, хто виїхав з окупованих територій. Більшість із них працездатного віку з вищою освітою.

Рисунок 1.5. Вразливі групи станом на 1 січня 2024 року



Головним джерелом існування для ВПО залишаються соціальні виплати. Дуже важливим джерелом підтримки, яке допомагає забезпечити базові потреби, є гуманітарна допомога від громадських і благодійних організацій. Основне джерело існування для жінок та їхніх родин — соціальні виплати (соціальна допомога для ВПО, виплати на дітей та інші види соціальної допомоги).

За інформацією Запорізької ОДА, на 1 січня 2022 року в регіональній базі даних Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги, було обліковано 418,4 тис. пільговиків, з яких 35,7 тис. ветеранів війни всіх категорій (зокрема 15,1 тис. ветеранів війни — безпосередніх учасників антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил). У зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні недоступною є інформація щодо кількості учасників антитерористичної операції/операції Об'єднаних сил (АТО/ООС) / заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії рф за 2022 та 2023 роки.

1.4. Вплив війни на соціально-демографічний склад населення

Згідно з попередніми оцінками Запорізької ОДА, на ТОТ залишаються приблизно 350 тис. українських громадян. З прифронтових і фронтових населених пунктів протягом 2022–2023 років евакуювалося приблизно 180 тис. осіб.

На травень 2024 року за весь період повномасштабного вторгнення щодо Запорізької області внесено до бази даних воєнних злочинів Т4Р 12 651 епізод, з них людські втрати становили: загибель — 463 особи, поранення чи інша шкода для здоров'я — 1275 осіб, зґвалтування — 2 особи, порушення прав — 644 особи, зникнення — 568 осіб¹⁰.

Прикладом порушення прав є масштабний грабіж майна українців на тимчасово окупованих територіях Запорізької області. Зокрема, окупанти оголошують безхазяйним приватне житло, вимагаючи повернутися під окупацію з правовстановлювальними документами та паспортом рф (щоб довести своє право на майно).

Відповідно до даних Запорізької обласної державної адміністрації, лише у 2023 році внаслідок збройної агресії російської федерації проти України постраждала (зі смертельними наслідками) 41 цивільна особа.

Крім того, упродовж цього періоду від нещасних випадків на виробництві внаслідок збройної агресії рф постраждали 46 осіб (9 випадків зі смертельними наслідками): від 18 до 60 років — 44 особи; понад 60 років — 2 особи. Серед загиблих усі особи вікової категорії 18–60 років.

За оперативними даними, 431 сім'я втратила членів сім'ї внаслідок збройної агресії рф проти України, члени 441 сім'ї перебувають у полоні.

Від початку повномасштабного вторгнення рф прокурори зафіксували 16 випадків СНПК (зґвалтування, каліцтво та інше), з них жінки — 9, чоловіки — 7.

Ключові гендерні розриви та соціально-демографічні проблеми

- Триває виїзд жінок і дітей за межі області та країни через бойові дії.
- У структурі населення області переважають особи передпенсійного та пенсійного віку, значна частка яких належить до вразливих груп.
- Жінки становлять більшість серед внутрішньо переміщених осіб, осіб похилого віку та інших вразливих груп.
- Через війну виокремилася особлива соціальна група — це військовослужбовиці / вдови / діти, які втратили батьків / сім'ї загиблих, поранених, зниклих безвісти / ветерани і ветеранки війни.

¹⁰ Статистика бази даних воєнних злочинів Т4Р: <https://t4pua.org/stat/3002>

2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

Гендерний чинник безпосередньо впливає на економічне зростання, що відображається в розширенні участі жінок у суспільних процесах та бізнесі. Повномасштабне російське вторгнення призвело до порушення ділової активності, завдало шкоди людям, містам та інфраструктурі й справило руйнівний вплив на економіку регіону, спричинивши скорочення зайнятості та рівня заробітних плат, зростання безробіття в різних групах жінок і чоловіків¹¹.

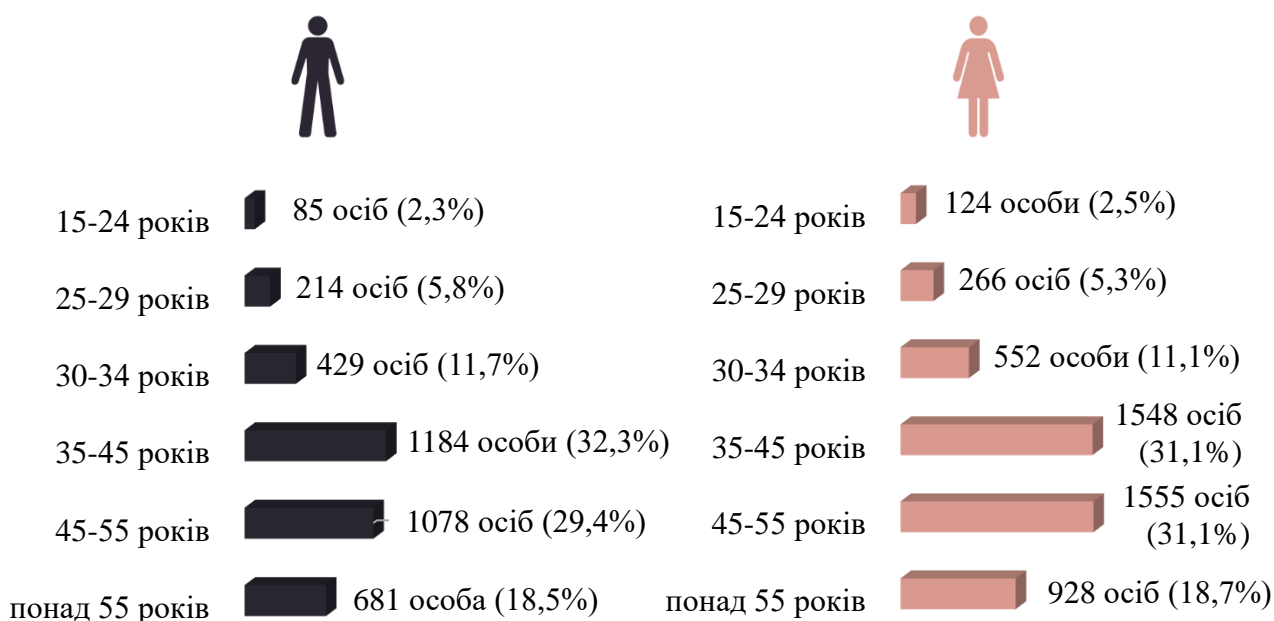
Особливо гострою проблема є в регіонах, наближених до воєнних дій. Це призводить до виникнення нових найуразливіших груп. Соціально-економічні наслідки війни впливають на жінок і чоловіків непропорційно, оскільки жінки більше покладаються на соціальні послуги й мають менше можливостей для економічного відновлення.

2.1. Гендерні відмінності зайнятості та безробіття

За даними Запорізького обласного центру зайнятості¹², на 1 березня 2024 року послуги Запорізької обласної служби зайнятості отримували 9,8 тис. громадян, з них 8,6 тис. осіб мали статус безробітних. Отримували допомогу з безробіття 0,8 тис. осіб.

За статтю: у загальній кількості зареєстрованих безробітних чоловіків 3 671 (або 42,5%), жінок — 4 973 (або 57,5%). За віковими групами: 19,3% зареєстрованих безробітних — до 35 років; 31,6% — від 35 до 44 років; 30,5% — від 45 до 55 років; 18,6% — понад 55 років (рис. 2.1).

Рисунок 2.1. Структура зареєстрованих безробітних на 1 березня 2024 року (за віковими групами й статтю)



За соціальними категоріями: 74 особи (0,9%) зареєстрованих безробітних — це учасники бойових дій; 765 осіб (8,9%) — внутрішньо переміщені особи; 362 особи (4,2%) — особи з інвалідністю;

¹¹ Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні. Аналітичний звіт. Київ: Програма розвитку ООН в Україні, 2022: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/UA_Rapid_Assessment_of_War_on_MSMEs_in_Ukraine_0.pdf

¹² Ситуація на ринку праці та діяльність служби зайнятості Запорізької області у січні-лютому 2024 року: https://zap.dcz.gov.ua/sites/zap/files/inf/files/sytuaci_na_rp_ta_dilnist_zocz_02_2024.pdf

1102 особи (12,7%) — особи, яким залишилося 10 і менше років до пенсії; 45 осіб (0,5%) — випускники навчальних закладів.

За освітою: 41,0% зареєстрованих безробітних мали вищу освіту; 45,4% — професійно-технічну; 13,6% — загальну середню освіту. За видами економічної діяльності: серед зареєстрованих безробітних 21,5% раніше були зайняті у сфері торгівлі; 17,7% — у сфері переробної промисловості; 17,3% — у сільському господарстві.

На 1 березня 2024 року кількість вакансій, заявлених роботодавцями до служби зайнятості Запорізької області, становила 729. За видами економічної діяльності: більшість вакансій відкрито на підприємствах переробної промисловості (38,8%), оптової та роздрібною торгівлі та у сфері освіти (по 9,7% відповідно), у сфері охорони здоров'я (7,5%), у сфері державного управління й оборони (6,6%).

До повномасштабного вторгнення структура зайнятості найманих працівників була такою: приблизно 38% у промисловості області; 14% та 12% — у сферах освіти та охорони здоров'я відповідно; 5,54% зайнятих у сільському господарстві¹³. Через російську агресію найбільше руйнувань, а відповідно й втрат робочих місць зазнали промисловість і сільське господарство, де найчастіше працювали чоловіки. Приблизно 10% усіх зрощуваних сільськогосподарських угідь області розташовані на тимчасово окупованій території¹⁴. Наразі комунальний та державний сектори, де найчастіше працюють жінки, залишаються порівняно стабільними сферами працевлаштування.

Ключові проблеми роботодавців під час пошук працівників із навичками пов'язані з переміщенням людей внаслідок війни (як у межах, так і за межами країни). Жінки стали біженками або вимушеними переселенками, значну частину чоловічого населення працездатного віку мобілізували до армії. Багато підприємств релокувалися з області до більш безпечних регіонів і шукають працівників на нових місцях.

Велика частина переселенців, як чоловіків, так і жінок, хочуть працювати й намагаються знайти роботу в Запоріжжі. Водночас ситуація на ринку праці є складною. Після початку війни рівень безробіття навіть серед місцевих мешканців збільшився через напружену безпекову ситуацію, скорочення попиту, особливо у сфері послуг. Досить часто ВПО доводиться погоджуватися на менш кваліфіковану або менш оплачувану роботу, порівняно з тією, яку вони мали до війни. Багатьом переселенцям не вдається працевлаштуватися взагалі¹⁵.

Розвиток бізнесу є чинником забезпечення продуктивної зайнятості населення, запобігання безробіттю та створення нових робочих місць. За даними Головного управління Державної податкової служби у Запорізькій області, кількість фізичних осіб — підприємців на 31 грудня 2021 року становила 75 523; на 31 грудня 2022 року — 69 570; на 31 грудня 2023 року — 69 589. У період із 1 лютого 2023 року до 1 лютого 2024 року в Запоріжжі було відкрито 6393 ФОП¹⁶. Результати дослідження свідчать, що найбільша частка підприємств у регіонах, охоплених

¹³ Стратегічний аналіз соціально-економічного розвитку Запорізької області (виконано в межах розробки проекту Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року): https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000122/122545.pdf

¹⁴ Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Аудит збитків, понесених внаслідок війни»: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>

¹⁵ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб у психологічній підтримці». Запорізька область: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/zaporizhzhya-uk-eng.pdf>

¹⁶ Історичний рекорд: українці відкрили найбільшу кількість ФОПів на другий рік війни: <https://blog.youcontrol.market/istorichnii-riekord-ukrayintsi-vidkrili-naibilshu-kilkist-fopiv-na-drughii-rik-viini/>

війною, припадає на бізнес, який очолюють жінки¹⁷. Такі мікро-, малі та середні підприємства (ММСП) зазвичай мають нижчі фінансові важелі та менші можливості для залучення додаткового фінансування. Тому потрясіння від російського вторгнення змусили значну частку сектора ММСП, що вже сильно постраждав від COVID-19, припинити діяльність. Однак бачимо, що в умовах війни бізнес почав адаптуватися до нового економічного контексту й поступово відроджується. Мале та середнє підприємництво має інноваційний потенціал, стійке до кризових явищ і здатне швидко адаптуватися до нових економічних умов та безпекових викликів.

2.2. Вплив війни на економічну інфраструктуру

На червень 2024 року прямі збитки для економіки області¹⁸ через руйнування активів становили 7% усіх пошкоджень і руйнувань у грошовому виразі. По Україні загальна сума прямих задокументованих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі сягнула понад 95,5 млрд дол. США або приблизно 2,6 трлн грн (за вартістю заміщення)¹⁹.

За даними, задокументованими в базі даних воєнних злочинів Т4Р у Запорізькій області, на травень 2024 року внаслідок переважно артилерійських і ракетних ударів було зруйновано/пошкоджено щонайменше 25 199 об'єктів цивільної інфраструктури²⁰, серед яких: 1784 об'єкти підприємницької діяльності та комерційно-виробничого призначення; 90 об'єктів транспортної інфраструктури; 88 господарчих угідь, лісів; 314 об'єктів інфраструктури життєзабезпечення; 6 мостів тощо²¹.

За інформацією Запорізької ОДА, у паливно-енергетичному секторі на 31 січня 2024 року на підконтрольній уряду України території Запорізької області пошкоджень/руйнувань зазнали:

- 2 055 об'єктів ПАТ «Запоріжжяобленерго», з яких відновлено 1579 об'єктів;
- 1 727 об'єктів на території ліцензованої діяльності АТ «Запоріжгаз», з яких відновлено 121 об'єкт.

За інформацією Департаменту житлово-комунального господарства та будівництва Запорізької ОДА, від початку бойових дій на підконтрольній уряду України території Запорізької області повністю зруйновано або частково пошкоджено 83 об'єкти водопровідно-каналізаційного господарства, водопровідні та каналізаційні мережі:

- 2 Дніпровські водопровідні станції ДВС-1 та ДВС-2 в Запоріжжі;
- 1 каналізаційну очисну споруду;
- 7 водопровідних та 11 каналізаційних насосних станцій;
- 40 артезіанських свердловин та 26 водонапірних башт;
- 6 допоміжних та адміністративних будівель.

Відновлено 10 об'єктів. Щодо інших об'єктів аварійно-відновлювальні роботи не проводяться через їх розташування в зоні постійних щоденних обстрілів.

¹⁷ Експрес-оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/UA_Rapid_Assessment_of_War_on_MSMEs_in_Ukraine_0.pdf

¹⁸ Оцінювання прямих втрат (вартості зруйнованого та пошкодженого майна) здійснювалося за вартістю заміщення, тобто за принципом заміщення будівель чи обладнання відповідним аналогом, який можна було придбати/реалізувати в грудні 2021 року перед початком військової агресії, у цінах та за курсом гривні до долара США на 31 грудня 2021 року. В оцінюванні прямих втрат не враховано вартості непошкоджених активів на територіях, окупованих після 24 лютого 2022 року, і вартості активів, окупованих та/або пошкоджених до 24 лютого 2022 року.

¹⁹ Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Аудит збитків, понесених внаслідок війни»: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/audit-of-war-damage.pdf>

²⁰ 791 день повномасштабної війни в Запорізькій області: узагальнення подій: <https://www.helsinki.org.ua/articles/791-den-povnomasshtabnoi-viyny-v-zaporizkiy-oblasti-uzahalnennia-podiy/>

²¹ Статистика бази даних воєнних злочинів Т4Р: <https://t4pua.org/stat/3002>

Від початку бойових дій на підконтрольній уряду України території Запорізької області в містах Запоріжжя та Вільнянськ унаслідок обстрілів вибуховими хвилями пошкоджено віконні прорізи (розбито скло, пошкоджено рами) у 24 котельнях, 3 центральних теплових пунктах і насосних станціях.

Крім того, на території Василівського та Пологівського районів області повністю зруйновано або частково пошкоджено ще 42 котельні бюджетних установ. Аварійно-відновлювальні роботи не проводяться через розташування зазначених об'єктів у зоні постійних обстрілів.

Унаслідок збройної агресії російської федерації на автомобільних дорогах загального користування державного та місцевого значення Запорізької області, за попередньою інформацією, пошкоджено 13 штучних споруд, з яких 5 — у зоні воєнних дій та 8 — на тимчасово окупованій території.

Інформацію щодо характеру та причин руйнувань зібрано на підставі повідомлень очевидців. Тому обсяги пошкоджень і перелік об'єктів можуть змінюватися та в повному обсязі будуть визначені після деокупації.

Загалом поточна ситуація з комунальними послугами на тимчасово окупованих територіях Запорізької області є доволі складною. Через відсутність централізованого опалення населення змушене опалювати приміщення електроприладами, що значно здорожчує вартість цих послуг та обмежує їх доступність для малозабезпечених груп жінок і чоловіків.

Централізоване водопостачання в тимчасово окупованих населених пунктах, як і в будь-яких інших містах України, здебільшого залежить від електропостачання. Отже, щойно з'являються проблеми зі світлом, починаються складнощі з водопостачанням. Водночас серйозну загрозу для доступу мешканців до води в Запорізькій області становить затоплення окупантами головної помпової станції Каховського магістрального каналу.

Населені пункти області, що розташовані на лінії вогню, переживають гуманітарну катастрофу та мають непридатні для життя умови. Там залишається певна частина осіб похилого віку та вразливих груп жінок і чоловіків.

Ключові гендерні розриви та проблеми в економічному секторі

- Недостатній рівень розвитку систем інституційної підтримки працівниць та працівників із сімейними обов'язками (гнучкий режим роботи, можливість дистанційної роботи, дитячі кімнати в установах і на підприємствах), що обмежує економічні можливості передусім жінок, оскільки вони витрачають багато часу на працю вдома (хатню та доглядову).
- Економічна вразливість жінок, зумовлена, зокрема, рівнем втрат (людських, фізичних, матеріальних тощо), яких вони зазнали через повномасштабне вторгнення.
- Втрачені документи, неможливість підтвердити трудовий стаж та інші втрати, що ускладнюють працевлаштування та/або отримання виплат, мають тривалий системний характер та охоплюють значну частину українського населення.
- Соціальні виплати, які є вагомою часткою доходу жінок, ще тривалий час будуть створювати значне навантаження на відповідні фонди.
- Існують певні обмеження, зумовлені гендерними стереотипами як працедавців, так і жінок, щодо доступу до професій, які стереотипно вважаються чоловічими.
- Брак приміщень для бізнесу звужує можливості підприємницької діяльності до «бізнесу в руках», тобто такого виду підприємництва, що не потребує виробничих площ.

3. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ

3.1. Фізична/особиста безпека

Область умовно розділена на три зони — окуповані населені пункти, зона воєнних дій та підконтрольна територія України, значна частина якої зазнає регулярних обстрілів.

За інформацією Запорізької ОДА, на підконтрольній уряду України території Запорізької області на березень 2024 року всього налічується 54 об'єкти фонду захисних споруд цивільного захисту, зокрема 1 протирадіаційне укриття, 36 найпростіших укриттів та 17 швидко споруджуваних захисних споруд цивільного захисту:

- Біленьківська сільська територіальна громада — 2 (1 протирадіаційне укриття, 1 найпростіше укриття);
- Новоолександрівська сільська територіальна громада — 2 (2 найпростіших укриття);
- Запорізька міська територіальна громада — 50 (33 найпростіших укриття, 17 швидко споруджуваних захисних споруд цивільного захисту), які повністю або частково облаштовані засобами, що забезпечують їх доступність для маломобільних груп населення, зокрема й осіб з інвалідністю.

За даними Запорізької ОДА, протягом 2023 року для інформування населення про загрозу повітряної тривоги територіальна автоматизована система централізованого оповіщення (ТАСЦО) вмикалася 2040 разів і зберігається в робочому стані (за результатами річної комплексної перевірки системи оповіщення цивільного захисту, проведеної 23–24 листопада 2023 року²²).

На виконання плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку та технічної модернізації системи централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій облдержадміністрація впроваджує на території області цільову програму реалізації заходів цивільного захисту в умовах воєнного стану та в мирний час на 2023–2027 роки (затверджену розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 1 грудня 2022 року № 550), одним із заходів якої є створення та реконструкція ТАСЦО, а також інформування населення області у сфері цивільного захисту із загальним обсягом фінансування 24 500,000 тис. грн.

Також у зв'язку з повномасштабною збройною агресією РФ проти України створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення (МАСЦО) можливе тільки в одному районі області (Запорізькому), зокрема в територіальних громадах, що входять до його складу. Територія інших чотирьох районів є тимчасово окупованою та/або такою, де тривають бойові дії.

На сьогодні триває робота щодо розробки й погодження проектної документації для нового будівництва МАСЦО для інформування мешканців населених пунктів Михайлівської, Широківської і Таврійської сільських територіальних громад Запорізького району. Передбачено інтеграцію МАСЦО до наявної та/або перспективної ТАСЦО.

У селах громади немає сигналів центрального оповіщення про небезпеку обстрілів. В основному там користуються мобільним застосунком і соціальними мережами. Проте вразливі групи часто не мають технічної можливості скористатися цими джерелами інформації. За відсутності інтернету населення не отримує попереджень про небезпеку. Мешканці стверджують, що їх не поінформовано про план евакуації.

На тимчасово окупованих територіях Запорізької області російські окупанти вдаються до примусової депортації населення, найчастіше людей похилого віку та сімей із дітьми. Окупанти

²² Відповідно до листа Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 6 листопада 2023 року № 16-21236/163-2 «Про проведення комплексної перевірки систем оповіщення» Департаменту організації заходів цивільного захисту ДСНС України.

примушують місцевих мешканців покидати свої домівки, створюючи такі умови, щоб у цивільних не було варіантів залишитися²³.

Для більшості ВПО надзвичайно складним як у психологічному, так і фізичному плані став процес виїзду з тимчасово окупованих територій на підконтрольну уряду України територію. Під час перетину блокпостів зафіксовано випадки, коли люди похилого віку помирали, не дочекавшись моменту, коли їх пропустять. Чоловіків узагалі припинили випускати з тимчасово окупованих територій.

Майже всі ВПО втратили майно (наприклад, житло або бізнес) на території, де жили до війни. Навіть якщо на момент виїзду житло не постраждало або постраждало незначно, імовірність його руйнування в майбутньому залишається. Також досить часто люди втрачають цінне майно, яке намагаються вивезти на територію України (наприклад, ноутбуки, планшети), оскільки окупанти його відбирають на блокпостах.

3.2. Громадська безпека

Пункти незламності діють у містах. У сільській місцевості їх немає, що обмежує доступність для всіх мешканців сільської місцевості.

Навколо сіл є заміновані ділянки, позначені відповідним чином. Також через обстріли певні території, зокрема й поля, вкриті нерозірваними снарядами, тому їх не обробляють. Люди можуть безпечно пересуватися між населеними пунктами лише облаштованими дорогами. Лісовими дорогами пересування заборонено, проте мешканці часто порушують цю заборону.

Напередодні війни в області розпочали ремонт доріг. Наразі роботи припинено. Значна частина сільських територіальних громад без тротуарів. Також у сільській місцевості немає освітлення на перехрестях і небезпечних ділянках доріг, що погіршує ситуацію з громадською безпекою. Вуличного освітлення в селах немає, частково освітлюється лише центральна частина сіл.

У територіальних громадах є проблеми з громадським транспортом, послуги якого надають приватні підприємці. Відповідно вони залежать від економічної доцільності, без урахування реальних потреб населення. Між значною частиною населених пунктів немає транспортного зв'язку, обмежене сполучення з обласним центром. Мешканці сіл змушені діставатися на попутних авто, що створює додаткову небезпеку.

В області безпекова ситуація розглядається лише з позиції злочинності та не охоплює нових викликів безпеки. У Запорізькій області під контролем окупаційної влади перебувають кілька великих енергетичних комплексів, які були одними з найбільших виробників електроенергії, — Запорізька АЕС та ТЕС. Потужність Запорізької АЕС — понад 6 ГВт. До війни вона забезпечувала виробництво майже чверті електроенергії в країні²⁴. Окупаційна влада почала підключення Запорізької АЕС до російської енергосистеми та відключення її від української. Працівники станції отримали від «Росатому» спеціальну програму від'єднання ЗАЕС від України та підключення її до енергосистеми ворога. Захоплення російськими загарбниками Запорізької АЕС та перетворення її на об'єкт ядерного шантажу є актом екоциду, котрий загрожує екологічними наслідками для регіону та України.

²³ Пастка евакуації: Росія використала катастрофу на Каховській ГЕС для депортації, паспортизації та пропаганди: <https://spa.ukma.edu.ua/analytics/pastka-evakuatsii-rosiia-vykorystala-katastrofu-na-kakhovskiy-hes-dlia-deportatsii-pasportyzatsii-ta-propahandy/>

²⁴ З 24 лютого Росія окупувала п'ять великих електростанцій, ще чотири — близько до фронту. Інфографіка Forbes: <https://forbes.ua/news/z-24-lyutogo-rosiya-okupuvala-pyat-velikikh-elektrostantsiy-shche-chotiri-blizki-do-frontu-infografika-forbes-11082022-7636>

Унаслідок підриву росіянами Каховської ГЕС 6 червня 2023 року населені пункти прибережної території вздовж Каховського водосховища зіткнулася з проблемою водопостачання. Також можливе утруднення забору води, необхідної для охолодження Запорізької АЕС.

Наразі не відстежується ситуація з локальними конфліктами, порушенням прав людини, гендерною дискримінацією. За даними фокус-групового дослідження, окремої уваги потребує рівень конфліктності й недовіри між жителями області. До того ж немає практик застосування механізмів примирення (діалогові майданчики, перемовини, медіація тощо).

Під час окупації частини громад області загарбники отримали розпорядження зібрати списки активістів і представників органів місцевого самоврядування. Через погрози фізичної розправи люди змушені були евакуюватися. Це також посилює думку, що політика — небезпечна справа.

На тимчасово окупованій території росіяни здійснюють примусову паспортизацію. Багато українців не хочуть брати російські паспорти, проте змушені, оскільки не отримують доступу до гуманітарної та соціальної допомоги, можуть втратити право власності на житло²⁵.

3.3. Інформаційна безпека

Від початку повномасштабного вторгнення більшість територій області є замінованими або окупованими. Немає інформаційних пунктів, де можна отримати повну інформацію про різні форми допомоги й евакуацію. Органи державної влади та місцевого самоврядування не працюють з окупованими територіями. Немає інструкцій, що робити людям на окупованих територіях. Людям не дали чітких і зрозумілих роз'яснень, що таке колабораціонізм або державна зрада. Уся територія, де точаться бойові дії, замінована. Цивільному населенню тут жити небезпечно в усіх аспектах. Втратилася комунікація з головами громад.

Доступ жінок до цифрових та інформаційних технологій під час війни може врятувати життя. Вирішальну роль відіграє доступ до інформації про безпеку, шляхи евакуації та гуманітарну допомогу. Крім того, інформаційні технології є обов'язковою технічною вимогою для підтримки або отримання доступу до онлайн-освіти чи дистанційної роботи²⁶.

Ще одна проблема: засоби оповіщення є не всюди. Основний канал комунікації в громадах — це переважно соціальні групи (у вайбері). При цьому люди з порушеннями зору й слуху не мають змоги отримувати інформацію в потрібному форматі, зчитувати її вчасно.

Аналіз інформаційного простору на окупованій частині Запорізької області показав, що російська окупаційна влада посилює заходи пропаганди, спрямовані на місцеве населення. Створено Запорізьке агентство новин і таким чином розбудовується мережа пропагандистських інституцій, якими керують російські куратори. Окупанти через фабрики новин просувають контент про хороше життя в РФ та дискредитацію України. Передусім інформаційний вплив здійснюють на вразливі групи жінок і чоловіків, які не мають доступу до українського інформаційного простору. Для мешканців окупованих територій джерелом інформації є телеграм-канали, сайти, соціальні

²⁵ Пастка евакуації: Росія використала катастрофу на Каховській ГЕС для депортації, паспортизації та пропаганди: <https://spa.ukma.edu.ua/analytics/pastka-evakuatsii-rosiia-vykorystala-katastrofu-na-kakhovskiy-hes-dlia-deportatsii-pasportyzatsii-ta-propahandy/>

²⁶ Виклики, з якими стикаються постраждалі від війни в Україні молоді жінки, 2022: <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-07/%D0%92%D0%98%D0%9A%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%98%2C%20%D0%97%20%D0%AF%D0%9A%D0%98%D0%9C%D0%98%20%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90%D0%AE%D0%A2%D0%AC%D0%A1%D0%AF%20%D0%9F%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%96%D0%94%D0%90%D0%9B%D0%86%20%D0%92%D0%86%D0%94%20%D0%92%D0%86%D0%98%CC%86%D0%9D%D0%98%20%D0%92%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%86%CC%88%D0%9D%D0%86%20%D0%9C%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%94%D0%86%20%D0%96%D0%86%D0%9D%D0%9A%D0%98%20.pdf>

мережі. Деякі переглядають українське телебачення (через VPN в інтернеті), порівнюючи інформацію звітти з російськими джерелами²⁷.

Для протидії ворожим наративам у тестовому режимі запрацювала цифрова багатоканальна телемережа Multiplex MX-7. Запорізька державна адміністрація напрацювала дорожню карту з відновлення українського мовлення на всій території області.

3.4. Гендерно зумовлене насильство

В області створені та діють спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (крім Бердянського, Василівського, Мелітопольського та Пологівського районів, що перебувають у тимчасовій окупації):

- 1 Денний центр соціально-психологічної допомоги для постраждалих від домашнього насильства Запорізького міського центру соціальних служб;
- кризова кімната при Денному центрі соціально-психологічної допомоги;
- 1 служба екстреної психологічної допомоги «Телефон довіри» Запорізького міського центру соціальних служб;
- 3 спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;
- 16 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі;
- Запорізький обласний центр соціально-психологічної допомоги Запорізької обласної ради;
- Центр соціальної підтримки дітей та сімей «Затишна домівка» Запорізької міської ради;
- відділення підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, що діє при Центрі соціальних послуг Широківської громади Широківської сільської ради Запорізького району Запорізької області.

Відповідно до моніторингу виконання наказу Міністерства охорони здоров'я України від 1 лютого 2019 року № 278 «Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 14 березня 2019 року за № 262/33233, професійною тематичною підготовкою медичних працівників до проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб і надання їм медичної допомоги у 2023 році було охоплено 755 осіб.

Крім того, фахівці центрів соціальних служб і центрів надання соціальних послуг брали участь у спеціалізованому навчанні з протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі: у 2021 році — 107 осіб; у 2023 році — 109 осіб. У 2022 році через запровадження воєнного стану в Україні фахівці цих центрів не брали участі в спеціалізованому навчанні.

²⁷ Настрої жителів тимчасово окупованих територій України: Запорізька область. Грудень 2023 року. Результати якісного дослідження: https://activegroup.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%93%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2023_1.pdf

Кількість заяв щодо домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, які надійшли до загальних і спеціалізованих служб підтримки зазначеної категорії осіб у Запорізькій області: у 2021 році — 1 506; у 2022 році — 922; у 2023 році — 2534 (з них 2 167 — від жінок; 276 — від чоловіків; 43 — від дітей; 45 — від осіб з інвалідністю).

Кількість повідомлень щодо вчинення домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі у 2023 році становила 2 572 (з них 2149 повідомлень від жінок, 244 повідомлення від чоловіків, 141 — від дітей, 50 — від осіб з інвалідністю).

За інформацією Головного управління Національної поліції в Запорізькій області від 2 лютого 2024 року, на гарячу лінію протягом 2021–2023 років надійшло всього 11 звернень щодо домашнього насильства (у 2021 році — 5 звернень; у 2022 році — 4 звернення; у 2023 році — 2 звернення).

Про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі до районних управлінь поліції в Запорізькій області подано звернень: у 2021 році — 16 588; у 2022 році — 5 830; у 2023 році — 14 100.

До РУ(В)П ГУНП у Запорізькій області звернулися щодо вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі: у 2021 році — 7 643 особи (6789 жінок, 798 чоловіків та 56 — анонімні); у 2022 році — 2 612 осіб (2148 жінок, 440 чоловіків та 24 — анонімні); у 2023 році — 7 421 особа (5 964 жінки, 1 370 чоловіків та 69 — анонімні).

Поліцейські територіальні відокремлені підрозділи ГУНП в Запорізькій області протягом 2021–2023 років винесли 10 026 термінових заборонних приписів стосовно кривдників: у 2021 році — 3 966 ТЗПсК; у 2022 році — 2 792 ТЗПсК; у 2023 році — 3 268 ТЗПсК.

На 1 січня 2024 року на профілактичному обліку категорії кривдників у територіальних підрозділах поліції ГУНП у Запорізькій області перебувають 2 743 особи, які вчинили домашнє насильство, серед них 10 неповнолітніх. На 1 січня 2023 року — 2 474 особи, з них 5 неповнолітніх. На 1 січня 2022 року — 4 088 кривдників.

Кількість кривдників, з якими було проведено роботу відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», відповідає кількості всіх кривдників, які перебували на профілактичному обліку: у 2021 році — 487 жінок та 3 601 чоловік; у 2022 році — 324 жінки та 2 145 чоловіків; у 2023 році — 387 жінок та 2 346 чоловіків.

До Департаменту соціального захисту населення облдержадміністрації з приводу фактів жорстокого поводження з дітьми, зокрема домашнього насильства, загалом у 2021–2023 роках надійшло 67 звернень: за 2021 рік — 37 звернень; 2022 рік — 17 звернень; 2023 рік — 13 звернень.

Крім того, кількість повідомлень щодо жорстокого поводження з дітьми в територіальних громадах становила: у 2021 році — 1 258 (до центрів соціальних служб і центрів надання соціальних послуг); у 2022 році — 135 (на підконтрольній уряду України території); у 2023 році — 307 (на підконтрольній уряду України території).

У Головному управлінні Національної поліції в Запорізькій області зареєстровано 1132 звернення про жорстоке поводження з дітьми.

Протягом 2023 року соціальними послугами охоплено 6088 осіб, постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі (2 465 жінок, 1 963 чоловіки та 1 681 дитина). Цій категорії осіб надано 397 послуг з інформування, 1955 — консультування, 126 — соціально-психологічної реабілітації, 61 — соціального супроводу, 34 — надання притулку, 512 юридичних послуг та 2 407 інших.

На 1 січня 2024 року дітей, які перебувають на обліку в територіальних службах у справах дітей з приводу вчинення насильства й жорстокого поводження з ними, було 878 (з них 851 дитина — у Запоріжжі, 27 дітей — у територіальних громадах Запорізького району): 38 дітей зазнали фізичного насильства; 1 дитина — сексуального та економічного; 838 дітей — психологічного.

У 2021–2023 роках на гарячі лінії (через облдержадміністрацію) надійшло 79 звернень щодо вчинення домашнього насильства: у 2021 році — 49 звернень; у 2022 році — 17 звернень; у 2023 році — 13 звернень.

До служби екстреної психологічної допомоги «Телефон довіри» Запорізького міського центру соціальних служб у 2023 році надійшло 196 звернень.

Частина ВПО зазнала травм/поранень унаслідок обстрілів, пережила ситуації фізичного насильства з боку окупантів. Згідно з відповідями експертів, кількість повідомлень про сексуальне насильство від ВПО є незначною, можливо, через небажання постраждалих говорити про ці випадки²⁸.

У Запоріжжі функціонує Центр допомоги врятованим, де ВПО та місцеві мешканці можуть отримати безоплатну психологічну, правову й соціальну допомогу. Психологи центру здебільшого працюють із випадками насильства: гендерно зумовленого, економічного, психологічного, фізичного чи сексуального. Також тут надають інформацію щодо переміщення, поселення, отримання гуманітарної допомоги, виплат тощо.

Проблеми у сфері протидії ГЗН є такими самими, як і до війни. Ідеться про:

- толерантне суспільне ставлення до насильства;
- відсутність дієвого механізму покарання для кривдників, що в поєднанні зі складним психологічним станом постраждалих демотивує їх звертатися по допомогу для вирішення проблеми насильства;
- складну бюрократизовану процедуру влаштування постраждалих від насильства до шелтерів. Під час війни до останнього фактора додалося також зменшення кількості місць у шелтерах для постраждалих від ГЗН.

Ключові гендерні розриви та проблеми в секторі безпеки

- Недостатня кількість укриттів для захисту під час обстрілів.
- Недоступність укриттів для маломобільних груп жінок і чоловіків.
- Відсутність пунктів незламності в сільських громадах.
- Зростання кількості випадків домашнього насильства.
- Низька доступність якісних комплексних послуг для осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі, зокрема й домашнього насильства, особливо в сільській місцевості.
- Нестача інформації у вразливих груп жінок і чоловіків щодо небезпеки через відсутність технічної можливості скористатися мобільним зв'язком чи інтернет-джерелами.
- Заміновані ділянки та постійні обстріли, що створюють додаткову фізичну небезпеку, особливо для дітей.
- Відсутність громадського транспортного сполучення між селами та містами.

²⁸ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб у психологічній підтримці». Запорізька область: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/zaporizhzhya-uk-eng.pdf>

4. ГЕНДЕРНІ РОЗРИВИ У СФЕРАХ ПОСЛУГ

4.1. Освіта

Освітня інфраструктура Запорізької області до повномасштабного вторгнення була сформована мережею 512 закладів дошкільної освіти (в яких навчалось 57,9 тис. дітей), 557 закладів загальної середньої освіти (166,2 тис. учнів), 38 закладів професійної (професійно-технічної) (13,2 тис. учнів) та 24 закладів вищої освіти (69,4 тис. студентів). У регіоні розвинена мережа об'єктів позашкільної освіти (понад 60), що охоплює більш ніж третину дітей у системі освіти²⁹.

За інформацією Департаменту освіти і науки Запорізької ОДА, кількість закладів освіти на 1 січня 2024 року значно скоротилася.

Таблиця 4.1. Кількість закладів освіти в Запорізькій області на 1 січня 2024 року

Вид закладу	Загальна кількість	Місто	Село
Дошкільна освіта	164	даних немає	даних немає
Заклади повної загальної середньої освіти	415	248	167
Позашкільна освіта	39	—	—
Професійно-технічна освіта	28	25	3
Фахова передвища освіта	30	30	—
Вища освіта	10	10	—
Освіта дорослих (післядипломна освіта)	1	1	—

Частка закладів дошкільної освіти, у яких організовано інклюзивне навчання, становить 22%. Закладів ЗСО, у яких організовано інклюзивне навчання, — 56%.

58% усіх закладів освіти облаштовано безперешкодним доступом для осіб з обмеженою мобільністю (щонайменше є пандуси й санітарно-гігієнічні приміщення) відповідно до стандартів державних будівельних норм. З них — 50% закладів дошкільної освіти; 81% — загальної середньої освіти; 43% — загальної професійної (професійно-технічної) освіти.

На підконтрольній Україні території розташовано 388 закладів та установ освіти різних форм, з яких 200 (54%) мають рекомендовані до використання укриття. Проте опитування на фокус-групах свідчать, що частина облаштованих укриттів непридатна для навчання, оскільки вони не вміщують усіх учнів або не мають окремих просторів.

Зруйнованих закладів освіти станом на 2024 рік налічується 14, з них 10 закладів повної загальної середньої освіти та 4 заклади дошкільної освіти. Пошкоджених — 217, з них 64 — дошкільна освіта (сільська місцевість — 15, міська місцевість — 49); 119 — ПЗСО (сільська місцевість — 61, міська місцевість — 58); 9 — позашкільна освіта (усі міська місцевість); 7 — фахова передвища освіта (усі міська місцевість); 5 — вища освіта (усі міська місцевість).

У закладах освіти серед педагогічних працівників переважна більшість жінки (табл. 4.2).

²⁹ Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року: <https://www.zoda.gov.ua/article/2413/strategiya-regionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html>

Таблиця 4.2. Кількість працівників закладів освіти за статтю

Складник освіти	2021 рік			2022 рік			2023 рік		
	всього	жінок	чоловіків	всього	жінок	чоловіків	всього	жінок	чоловіків
Дошкільна освіта	14 791	13 300	1 491	14 274	12 837	1 437	11 090	10 031	1 059
Повна загальна середня освіта	12 869	11 197	1 672	10 251	8 991	1 260	8 972	7 887	1 085
Позашкільна освіта	1 023	788	235	1 017	781	236	818	627	191
Фахова передвища освіта	1 227	—	—	1 227	—	—	1 081	—	—
Вища освіта	2 969	—	—	2 969	—	—	—	—	—

Жінки також переважають у керівному складі закладів освіти, крім ланки вищої освіти (табл. 4.3).

Таблиця 4.3. Кількість керівників закладів освіти за статтю

Складник освіти	2021 рік			2022 рік			2023 рік		
	всього	жінок	чоловіків	всього	жінок	чоловіків	всього	жінок	чоловіків
Дошкільна освіта	397	4	392	382	5	377	280	5	275
Повна загальна середня освіта	442	109	333	389	86	303	361	83	268
Позашкільна освіта	54	10	44	48	10	38	34	8	26
Фахова передвища освіта	32	14	18	31	14	17	30	14	16
Вища освіта	10	8	2	10	7	3	10	7	3

У зв'язку з повномасштабним вторгненням в умовах, коли більшість територій області розташовані в зоні бойових дій або можливих бойових дій, частку дітей дошкільного віку, охоплених послугами освіти, врахувати неможливо.

Частка дітей з інвалідністю, які не відвідують закладів загальної середньої освіти, у 2023 році становить 90 осіб (0,8%).

На 25 січня 2024 року загальна кількість учнів з особливими освітніми потребами була 1 773 особи, з яких 568 дівчат. У сільській місцевості — 537 учнів, у міській — 1236 учнів.

На тимчасово окупованих територіях Запорізької області мешканці з проукраїнською позицією говорять про домінування російської пропаганди в школах. Також батьки змушені віддавати своїх дітей до місцевих шкіл під загрозою позбавлення батьківських прав³⁰.

³⁰ Настрії жителів тимчасово окупованих територій України: Запорізька область, грудень 2023 року. Результати якісного дослідження: https://activegroup.com.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0

4.2. Охорона здоров'я

У Запорізькій області медичну допомогу населенню надають 156 закладів охорони здоров'я, зокрема 69 — стаціонарну медичну допомогу, 68 — амбулаторно-поліклінічну. Функціонують 19 центральних районних лікарень, 2 районні лікарні, 44 центри первинної медичної допомоги (у структурі ЦПМСД працюють 270 амбулаторій загальної практики сімейної медицини, 89 фельдшерсько-акушерських пунктів, 195 фельдшерських пунктів та 30 пунктів здоров'я), 5 самостійних амбулаторій. У зв'язку зі створенням в області п'яти госпітальних округів у кожному з них визначено багатопрофільні лікарні інтенсивного лікування³¹.

Департамент охорони здоров'я Запорізької ОДА повідомив, що договори за програмою медичних гарантій мають 55 закладів.

За результатами опитування, доступність стаціонарної вторинної допомоги є обмеженою як для ВПО, так і для місцевих мешканців. Це пов'язано з необхідністю оплати медичних послуг, у деяких медзакладах вторинного рівня не виконується програма медичних гарантій³².

Усі заклади охорони здоров'я, що працюють, мають безперешкодний доступ для осіб з обмеженою мобільністю (щонайменше є пандуси та санітарно-гігієнічні приміщення, обладнані відповідно до стандартів державних будівельних норм).

За результатами аналізу відповідей на запити бачимо, що в області низка закладів охорони здоров'я працює в сільській місцевості. Департамент охорони здоров'я надав інформацію про те, що в сільській місцевості у 2023 році працювало 842 медичних працівники: 111 чоловіків та 731 жінка. Дані наведено лише про підконтрольні Україні території:

- КНП «Сімейний лікар» Широківської с/р: у сільській місцевості працюють 7 осіб, з яких 5 жінок (30–44 роки — 4 особи та 45–59 років — 1 особа) та 2 чоловіки (до 29 років — 1 особа та 60 років і старше — 1 особа).
- ЦПМСД «Медицина для кожного» Новоолександрівської громади: у сільській місцевості працюють 9 осіб, з яких 8 жінок та 1 чоловік (30–44 роки — 2 жінки, 45–59 років — 6 жінок, 60 років і старше — 1 чоловік).
- КНП «Долинський ЦПМСД» ДСР ЗР ЗО працює в сільській місцевості. Кількість лікарів — 5 осіб, з яких 1 чоловік. Вікові категорії лікарів: до 29 років — 2 особи, 30–44 роки — 1 особа, 45–59 років — 1 особа, 60 років і старше — 1 особа. Кількість середнього медичного персоналу — 8 осіб, усі жінки. Вікові категорії медичних сестер: 30–44 роки — 3 особи, 45–59 років — 4 особи, 60 років і старше — 1 особа.
- КНП «Вільнянський ЦПМСД»: у сільській місцевості працює 71 особа (58 жінок та 13 чоловіків). До 29 років — 7 осіб, 30–44 роки — 17 осіб, 45–59 років — 31 особа, 60 років і старше — 16 осіб.

На 2023 рік кількість пологів у неповнолітніх дівчат була 36, з них 3 — у дівчат до 14 років та 33 — у дівчат від 15 до 17 років.

Потреба в послугах зі збереження психічного здоров'я серед ВПО є надзвичайно гострою. Водночас самі ВПО здебільшого не усвідомлюють цього, не готові звертатися по психологічну допомогу для себе. ВПО зазначають, що вони стикаються з тими чи тими негативними психоемоційними проявами. Найчастіше йшлося про підвищену тривожність, страх і

[%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C %D0%93%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2023_1.pdf](#)

³¹ Стратегія регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року: <https://www.zoda.gov.ua/article/2413/strategiya-regionalnogo-rozvitku-zaporizkoji-oblasti-na-period-do-2027-roku.html>

³² Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб у психологічній підтримці». Запорізька область: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/zaporizhzhya-uk-eng.pdf>

невпевненість у завтрашньому дні. Особливо посилюються ці явища в періоди загострення безпекової ситуації, зростання частоти та інтенсивності обстрілів міста.

Окремою групою, яка надзвичайно потребує послуг із підтримки психічного здоров'я, є чоловіки-ВПО працездатного віку. Ситуація ускладнюється поширеними стереотипами, що чоловіки мають «бути сильними» та справлятися з усіма проблемами самостійно. Відповідно готовність до пошуку спеціалізованої психологічної допомоги серед чоловіків є ще нижчою, ніж у жінок.

Значна частина осіб, які безпосередньо постраждали від війни, потребує тривалої роботи з психологом для стабілізації психологічного стану та подолання негативних наслідків пережитого. Отримати таку допомогу безкоштовно складно, адже потреба значно перевищує пропозицію.

4.3. Соціальний захист

У регіоні діють стаціонарні, реабілітаційні та комплексні установи/заклади:

- 1) стаціонарних: на 1 січня 2022 року — 10 установ; на 1 січня 2023 року — 6 установ (на підконтрольній уряду України території); на 1 січня 2024 року — 6 установ (на підконтрольній уряду України території);
- 2) реабілітаційних: на 1 січня 2022 року — 4 установи; на 1 січня 2023 року — 1 установа (на підконтрольній уряду України території); на 1 січня 2024 року — 1 установа (на підконтрольній уряду України території);
- 3) комплексних: на 1 січня 2022 року — 1 установа; на 1 січня 2023 року — 1 установа (на підконтрольній уряду України території); на 1 січня 2024 року — 1 установа (на підконтрольній уряду України території).

Крім того, у 2021 році в структурі центрів надання соціальних послуг п'яти територіальних громад області діяли відділення стаціонарного догляду для постійного або тимчасового проживання осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.

З 25–28 лютого 2022 року всі зазначені відділення стаціонарного догляду перебувають на тимчасово окупованій території регіону.

Певні складнощі виникають із доступом до послуг медичного догляду, зокрема з влаштуванням людей похилого віку, які мають обмеження функціонування, до інтернатних закладів відповідного профілю. Крім того, такі люди зазвичай потребують специфічних гігієнічних засобів (наприклад, памперси для дорослих, одноразові пелюшки, вологі серветки тощо) та виробів медичного призначення (допоміжні засоби для пересування — палиці, ходунки, колісні крісла).

Водночас у регіоні соціальні послуги надавали фізичні особи: у 2021 році — 3 232 особи; у 2022 році — 1 450 осіб (на підконтрольній уряду України території); у 2023 році — 955 осіб (на підконтрольній уряду України території).

Інформація щодо інших надавачів соціальних послуг недержавного сектора є в Реєстрі надавачів та отримувачів соціальних послуг на сайті Мінсоцполітики.

Штатними розписами виконавчих органів сільських, селищних, міських рад територіальних громад та їх структурних підрозділів у 2021, 2022 та 2023 роках посади соціальних менеджерів передбачені не були.

З 1 січня 2024 року в штатний розпис КУ «Центр соціальних послуг Широківської громади» введено одну посаду соціального менеджера. Також у Запорізькому обласному центрі соціальних служб працювали: у 2021–2022 роках — 4 соціальні менеджери; у 2023 році — 3 соціальні менеджери.

Міське населення обслуговували: у 2021 році — 105 фахівців із соціальної роботи (далі — ФСР); у 2022 році — 31 ФСР; у 2023 році — 36 ФСР. Сільське населення обслуговували: у 2021 році — 93 ФСР; у 2022 році — 33 ФСР; у 2023 році — 38 ФСР.

Зазначену інформацію за 2022 та 2023 роки наведено тільки щодо громад Запорізького району, оскільки інші територіальні громади перебувають у тимчасовій окупації або в зоні бойових дій.

Однією з ключових проблем, з якими звертаються ВПО, є оформлення/відновлення документів. Часто йдеться про паспорт і реєстраційний номер облікової картки платника податків, які були втрачені під час перебування на окупованих територіях (наприклад, знищені внаслідок руйнування житла) або відібрані на блокпостах окупантів. Типовою є ситуація, коли матері немовлят, народжених на тимчасово окупованих територіях, не мають документів на дітей, оскільки не захотіли отримувати для них документи російського зразка.

Чоловіки-ВПО працездатного віку стикаються з низкою перешкод та обмежень, порівняно з жінками й людьми похилого віку ВПО. Деякі шелтери не поселяють чоловіків, які не мають на утриманні неповнолітніх дітей або батьків похилого віку. У закладах, що приймають чоловіків, зазвичай несприятливі побутові умови. Значна частина громадських/благодійних організацій здебільшого орієнтовані на допомогу жінкам, родинам із дітьми, людям похилого віку. Досить складним є психологічний стан чоловіків-ВПО, адже на досвід пережитого на окупованих територіях накладається стрес від проблем, з якими вони стикаються після переміщення (складнощі з працевлаштуванням, пошуком житла, стрес від втрати майна та роботи, переходу з ролі «годувальника сім'ї» до ролі «утриманця»)³³.

У межах виконання бюджетної програми «Заходи із психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, забезпечення санаторно-курортним лікуванням постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, та членів їх сімей (при здійсненні заходів із психологічної реабілітації), членів сімей загиблих (померлих) таких осіб, виготовлення для них бланків посвідчень та нагрудних знаків»:

- Протягом 2021 року санаторно-курортним лікуванням забезпечено 232 особи: 230 ветеранів війни та 2 члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни (225 чоловіків, 7 жінок). Послуги з психологічної реабілітації отримали 247 осіб: 201 ветеран війни, 38 членів сімей ветеранів війни, 8 членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни (190 чоловіків, 57 жінок). Професійну адаптацію пройшли 125 осіб: 124 ветерани війни (112 чоловіків, 12 жінок) та 1 особа — член сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни.
- Протягом 2022 року санаторно-курортним лікуванням забезпечено 27 ветеранів війни (чоловіки). Професійну адаптацію пройшли 2 ветерани війни (чоловіки).
- Протягом 2023 року професійну адаптацію пройшли 104 особи: 91 ветеран війни (81 чоловік, 10 жінок), 11 членів сімей ветеранів війни (3 чоловіки, 8 жінок), 1 член сім'ї загиблого

³³ Аналітичний звіт за результатами дослідження «Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб у психологічній підтримці». Запорізька область: <https://www.healthright.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/zaporizhzhya-uk-eng.pdf>

(померлого) ветерана війни (жінка), 1 член сім'ї загиблого (померлого) захисника та захисниці України (жінка).

У 2023 році кошти з державного бюджету на санаторно-курортне лікування ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України не виділялися.

Кількість соціальних послуг, наданих мобільними бригадами соціально-психологічної допомоги: у 2021 році — 4 582; у 2023 році — 14 223.

З метою виявлення осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, запобігання домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі, надання послуг постраждалим особам і вжиття заходів реагування щодо кривдників у штат надавачів соціальних послуг комунального сектора Запорізького району додано 72,5 штатних одиниць фахівців із соціальної роботи: 29,5 штатних одиниць — у центрах соціальних служб; 34 штатні одиниці — у центрах надання соціальних послуг; 9 — у територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг).

У Запорізькому обласному центрі соціально-психологічної допомоги Запорізької обласної ради працюють 2 практичних психологи та 1 соціальний педагог.

У Центрі соціальної підтримки дітей та сімей «Затишна домівка» Запорізької міської ради допомогу постраждалим від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі надають 7 фахівців: 6 фахівців із соціальної роботи та 1 практичний психолог.

Крім того, для забезпечення діяльності 16 мобільних бригад соціально-психологічної допомоги особам, постраждалим від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, залучають психологів, фахівців із соціальної роботи, соціальних педагогів та соціальних працівників, представників територіальних органів Національної поліції, сімейних лікарів, медичний персонал, фахівців служб у справах дітей, працівників закладів освіти.

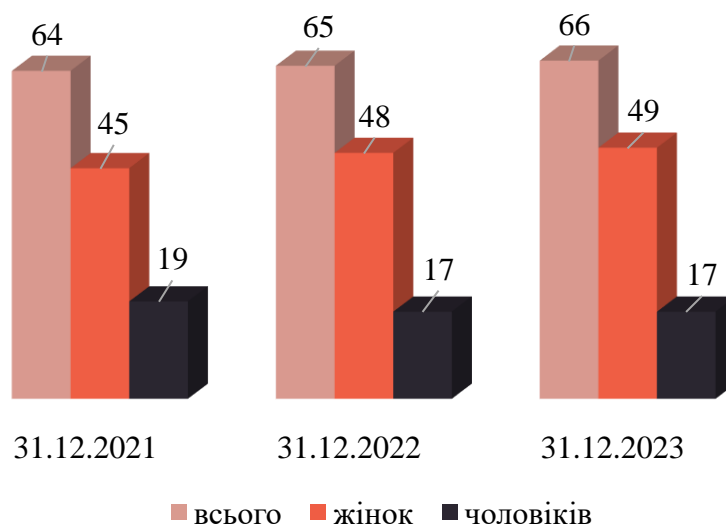
Ключові гендерні бар'єри у сфері послуг

- У комунальних закладах не повною мірою враховано інклюзивні потреби осіб з інвалідністю.
- Цифровізація послуг недоступна для осіб похилого віку, сільських мешканців та інших маргіналізованих груп.
- Залишаються невирішеними проблеми з реагуванням на нові соціальні виклики, урегулювання виплат, соціальної підтримки для людей з інвалідністю.
- Усі види послуг надаються в обмеженому режимі через повітряні тривоги й обстріли, відсутність електроенергії та нестабільний інтернет.
- Більшість установ не мають облаштованих укриттів.
- Гендерні стереотипи щодо соціальних ролей жінок і чоловіків закріпилися під впливом війни. Так, чоловіки та певна частина жінок долучилися до лав Збройних сил України, а жінки виховують дітей і доглядають за людьми похилого віку.
- Зростає потреба в психологічних послугах, зокрема з орієнтацією на роботу із сім'ями.
- Жінки долучаються до волонтерської та громадської діяльності. Проте переважно це працівниці комунальної сфери — освітянки, бібліотекарки, медичні працівниці тощо.
- Посилюється ізольованість вразливих груп населення, які залишаються осторонь соціального життя громади.

5. ПРЕДСТАВНИЦТВО ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ НА РІВНІ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

За інформацією від Запорізької ОДА, кількість державних службовців апарату облдержадміністрації: на 31 грудня 2021 року — 64 особи, з яких 45 жінок (70,31%) та 19 чоловіків (29,69%); на 31 грудня 2022 року — 65 осіб, з яких 48 жінок (73,85%) та 17 чоловіків (26,15%); на 31 грудня 2023 року — 66 осіб, з яких 49 жінок (74,24%) та 17 чоловіків (25,76%) (рис. 5.1).

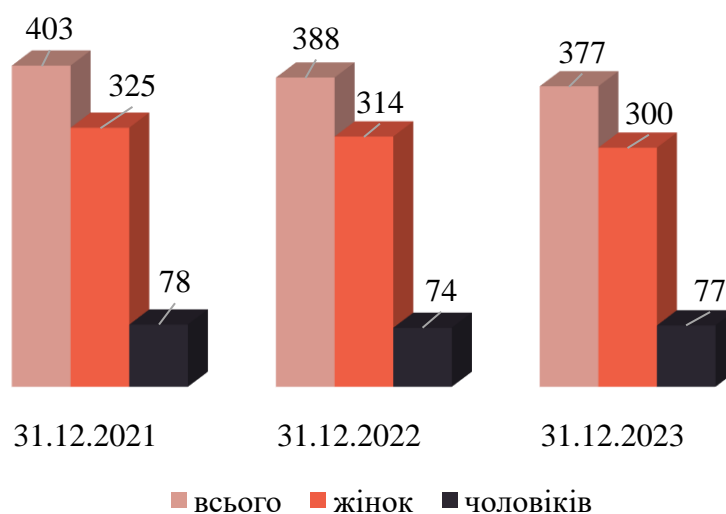
Рисунок 5.1. Кількість державних службовців апарату ОДА, осіб



Кількість керівників апарату ОДА на 31 грудня 2023 року — 4 особи: голова облдержадміністрації, його перший заступник та заступники (усі чоловіки).

Кількість державних службовців структурних підрозділів ОДА: на 31 грудня 2021 року — 403 особи, з яких 325 жінок (80,65%) та 78 чоловіків (19,35%); на 31 грудня 2022 року — 388 осіб, з яких 314 жінок (80,93%) та 74 чоловіки (19,07%); на 31 грудня 2023 року — 377 осіб, з яких 300 жінок (79,58%) та 77 чоловіків (20,42%) (рис. 5.2).

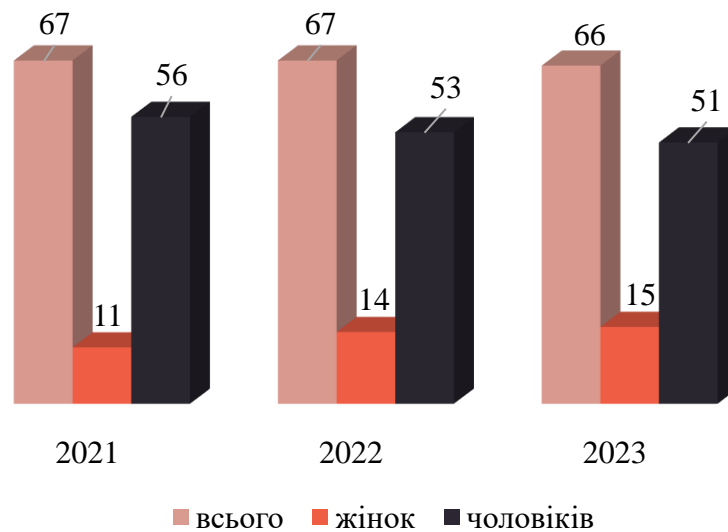
Рисунок 5.2. Кількість державних службовців структурних підрозділів ОДА, осіб



Кількість керівників структурних підрозділів ОДА на 31 грудня 2023 року — 18 осіб (9 чоловіків та 9 жінок).

Кількість керівників територіальних громад: у 2021 році — 67 осіб, з яких 11 жінок (16,42%) та 56 чоловіків (83,58%); у 2022 році — 67 осіб, з яких 14 жінок (20,90%) та 53 чоловіки (79,10%); у 2023 році — 66 осіб, з яких 15 жінок (22,73%) та 51 чоловік (77,27%) (рис. 5.3).

Рисунок 5.3. Кількість керівників територіальних громад, осіб



Ключові гендерні розриви та проблеми в політичній і громадській сферах

- Усталені гендерні стереотипи, які пов'язують політичну та управлінську діяльність винятково або переважно із чоловіками.
- Повільне застосування так званих «позитивних дій» (наприклад, квот за ознакою статі) задля досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків на державній службі та в органах місцевого самоврядування з урахуванням категорій посад.
- Нестача кадрів, особливо на рівні територіальних громад.
- Відсутність на тлі воєнних складнощів системного планування щодо програмних документів області.

6. ІНСТИТУЦІЙНЕ ТА РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

На рівні Запорізької обласної державної адміністрації призначено уповноважену особу (радника) з гендерних питань — 1 жінка.

Протягом 2021–2023 років при Запорізькій облдержадміністрації створені та діяли 32 консультативно-дорадчих органи, зокрема з гендерних питань, питань запобігання домашньому та гендерно зумовленому насильству — Координаційна рада з питань сім'ї, гендерної рівності, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, що затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 27 червня 2023 року № 312 зі змінами.

До складу комітету забезпечення доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури при облдержадміністрації входили: у 2021 році — 30 осіб (18 чоловіків та 12 жінок); у 2022 році — 30 осіб (18 чоловіків та 12 жінок); у 2023 році — 46 осіб (17 чоловіків та 29 жінок). Очолює чоловік.

До складу координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, запобігання домашньому насильству та протидії торгівлі людьми входять 28 осіб (22 жінки та 6 чоловіків). Очолює чоловік.

До складу регіональної координаційної ради з питань сприяння розвитку громадянського суспільства входить 41 особа (24 жінки та 17 чоловіків). Очолює жінка.

До складу волонтерського комітету зі сприяння вирішенню питань, пов'язаних із військовою агресією російської федерації проти України, входять 27 осіб (11 жінок та 16 чоловіків). Керівництво не обиралося.

Обласна державна адміністрація співпрацює із 16 громадськими та благодійними організаціями, діяльність яких пов'язана із захистом прав жінок, захистом від домашнього та/або гендерно зумовленого насильства.

Рішенням Запорізької обласної ради від 16 грудня 2021 року № 40 затверджено Цільову комплексну програму оздоровлення та відпочинку дітей, сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми в Запорізькій області на 2022–2026 роки, реалізація якої передбачає залучення громадських організацій до проведення заходів із питань протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству.

Органи місцевої влади співпрацюють із низкою громадських організацій та об'єднань, метою діяльності яких є захист прав жінок, захист від домашнього насильства та/або гендерно зумовленого насильства, зокрема з Коаліцією «Запоріжжя-1325», до складу якої увійшли об'єднання громадських організацій, ініціативних груп, експертів, посадовців та ЗМІ (додаток Є). Основною метою Коаліції «Запоріжжя-1325» є збільшення участі жінок та їх представленості на всіх рівнях ухвалення рішень щодо підтримки та сприяння зміцненню миру й безпеки, співпраці та консолідації зусиль задля покращення розуміння принципів і завдань резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» серед місцевих органів влади, громадських організацій, представників ЗМІ та інших структур, а також розширення їх можливостей у сфері реалізації ініціатив, спрямованих на сприяння участі жінок у процесах відновлення миру.

На реалізацію заходів Цільової комплексної програми оздоровлення та відпочинку дітей, сімейної, гендерної політики та протидії торгівлі людьми в Запорізькій області на 2022–2026

роки, затвердженої рішенням Запорізької обласної ради від 16 грудня 2021 року № 40, передбачено фінансування за кошти обласного бюджету. У зв'язку із запровадженням на території України воєнного стану й тимчасовою окупацією значної частини Запорізької області у 2022 році заходи не проводилися.

У 2023 році кошти обласного бюджету, заплановані на проведення «Школи сім'ї» з питань виховання дітей та формування відповідального батьківства, у сумі 154,3 тис. грн були використані частково. Усього використано 27,25 тис. грн (17,66%).

7. ВИСНОВКИ

Війна вплинула на соціально-демографічну структуру населення. В області з'явилися нові соціальні групи (вдови / діти, які втратили батьків / сім'ї загиблих, поранених, зниклих безвісти / ветерани і ветеранки війни / ВПО), населення збідніло та зростає потреба в гуманітарній, соціально-психологічній, економічній підтримці.

Доступ до соціальних, адміністративних, освітніх та інших послуг значно ускладнився, варіативність послуг — суттєво зменшилася. Надається лише екстрена допомога населенню. Недостатньою є планова та системна робота щодо життєзабезпечення області, її відновлення та розвитку.

Значно страждає ментальне здоров'я населення, що потребує системного моніторингу та організації фахової допомоги постраждалим.

Гострою потребою є захист фізичної безпеки та розширення економічних можливостей жінок у воєнний час.

З огляду на швидкі темпи зростання кількості ВПО, серед яких значна частина — це жінки та діти, актуальними є питання забезпечення їх житлом та інтеграції до громад.

Важливим компонентом економічної безпеки жінок є організація стабільної роботи закладів дошкільної та шкільної освіти (облаштування укриттів, забезпечення електрогенераторами, інтернет-зв'язком, шкільним автобусом тощо), розроблення програм з опанування нових професій та розвитку самозайнятості.

Гостро стоїть питання інклюзивності та фізичної доступності послуг діагностики та вторинної допомоги для сільського населення, психологічної допомоги особам, які постраждали від війни, послуг вузьких медичних фахівців (гінеколог, мамолог, педіатр, андролог та інші згідно з потребами).

8. РЕКОМЕНДАЦІЇ

● Повнота даних для ухвалення управлінських рішень на рівні області на основі керівних принципів прав людини та гендерної рівності:

- розробити програму комплексного відновлення територій області з урахуванням нових викликів;
- провести аудит безпеки територіальних громад;
- провести моніторинг реалізації обласного плану дій на виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»;
- налагодити збір гендерно маркованих статистичних даних (дезагреговані дані за ознакою віку, наявності інвалідності або належності до маломобільних груп населення, місця проживання, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану або інших ознак);
- забезпечити регулярне оцінювання потреб вразливих груп мешканців області, з особливим акцентом на нові вразливі групи, які з'явилися в умовах війни;
- запровадити практику гендерного аналізу місцевих рішень, зокрема шляхом підготовки фахівців з ОМС, налагодження взаємодії з ГО, які працюють у сфері гендерної рівності;
- сприяти залученню до консультативно-дорадчих органів, зокрема цільових координаційних рад, представників ветеранської спільноти, ВПО та інших груп.

● Безпека та фізичний захист:

- облаштувати інклюзивні укриття/бомбосховища в установах надання послуг (адміністративних, соціальних, освітніх, медичних тощо) та забезпечити їх стабільним енергопостачанням (генератори), інтернет-зв'язком;
- створити адаптовані до потреб сільських жінок пункти незламності в прикордонних селах;
- налагодити роботу альтернативних і релевантних сигналів оповіщення в селах;
- організувати цикл навчання в територіальних центрах чи інших закладах із дотримання правил поведінки у воєнний час (заміновані поля, лісові дороги, нерозірвані снаряди, неосвітлені території, дотримання комендантської години, надання першої домедичної допомоги);
- забезпечити інформування населення, зокрема й через місцеві ЗМІ, щодо питань протидії насильству (гендерно зумовленому, домашньому та сексуальному насильству), торгівлі людьми, сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом/війною (СНПК) тощо;
- створити Центр інформаційної безпеки, діяльність якого буде спрямована на роз'яснення та спростування чуток або цілеспрямованої дезінформації;
- забезпечити відкритість інформації про діяльність влади за допомогою системного оприлюднення в ЗМІ інформації, доступної для вразливих груп населення та з урахуванням умов воєнного стану.

● Економічна сфера:

- забезпечити сталу роботу (впродовж усього робочого часу) закладів дошкільної та шкільної освіти (облаштування укриттів, забезпечення електрогенераторами, шкільним автобусом тощо);
- впровадити обласну цільову програму для підтримки самозайнятості жінок;
- сприяти навчанню та перенавчанню ВПО на базі центрів зайнятості відповідно до актуальних потреб на ринку праці;

- запровадити курси для місцевих мешканців та ВПО з фінансової грамотності (фінансова безпека, планування бюджету, диверсифікація доходів, пошук додаткових джерел доходів, знайомство з ІТ-спеціальностями);
- додати до програм працевлаштування/перекваліфікації/створення бізнесу: розділ із підвищення емоційної стійкості (ідентифікація/самоідентифікація вигорання та емоційних травм, допомога/самодопомога, план подолання емоційної вразливості тощо); розділ із захисту власних прав (визначення, протидія, пошук партнерств для адвокації тощо); розділ із формування навичок планування свого життя, включно з плануванням бюджету;
- сприяти навчанню та перекваліфікації на СТЕМ-спеціальності та інші професії, щодо яких досі існують упередження щодо зайнятості в них жінок;
- забезпечити навчання та супровід підприємницької діяльності жінок (підтримка стартапів, наставницькі програми, інформаційно-консультативний супровід);
- сприяти розвитку «просторів ветеранів», з окремим акцентом на потреби жінок і чоловіків, зокрема щодо психосоціальної підтримки, забезпечення основними засобами існування, підвищення кваліфікації, особистісного розвитку.

- **Медична сфера:**

- забезпечити надання психологічної підтримки для фахівців соціальних служб та комунальних установ, які працюють в умовах воєнного стану;
- впровадити програми інклюзивної психологічної допомоги постраждалим жінкам і чоловікам, родинам військовослужбовців, дітям;
- забезпечити інформування населення через місцеві ЗМІ щодо відповідального ставлення до власного ментального, репродуктивного та сексуального здоров'я;
- забезпечити підвищення кваліфікації медичних (гінеколог, андролог), соціальних працівників щодо ідентифікації випадків домашнього та сексуального насильства, алгоритмів реагування.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розподіл постійного населення (за оцінкою) за окремими віковими групами та статтю

	Обидві статі	Чоловіки	Жінки
0–4 роки	57 868	29 908	27 960
5–9 років	86 283	44 308	41 975
10–14 років	88 822	45 767	43 055
15–19 років	75 906	38 990	36 916
20–24 роки	68 807	35 553	33 254
25–29 років	89 951	46 439	43 512
30–34 роки	128 536	65 999	62 537
35–39 років	140 131	69 742	70 389
40–44 роки	125 059	62 197	62 862
45–49 років	122 307	58 873	63 434
50–54 роки	111 834	51 456	60 378
55–59 років	117 501	51 151	66 350
60–64 роки	122 411	50 309	72 102
65–69 років	105 279	39 245	66 034
70–74 роки	81 547	27 497	54 050
75–79 років	39 978	11 065	28 913
80 років і старше	75 453	19 215	56 238

Додаток Б

Розподіл постійного населення (за оцінкою) за окремими віковими групами, статтю й типом поселення

	Міські поселення			Сільська місцевість		
	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
Усього, віком	1 265 867	570 471	695 396	371 806	177 243	194 563
0–4 роки	43 497	22 410	21 087	14 371	7 498	6 873
5–9 років	64 240	32 940	31 300	22 043	11 368	10 675
10–14 років	66 675	34 414	32 261	22 147	11 353	10 794
15–19 років	57 695	29 522	28 173	18 211	9 468	8 743
20–24 роки	50 783	26 039	24 744	18 024	9 514	8 510
25–29 років	66 948	34 183	32 765	23 003	12 256	10 747
30–34 роки	97 564	49 353	48 211	30 972	16 646	14 326
35–39 років	114 180	55 766	58 414	25 951	13 976	11 975
40–44 роки	100 820	49 764	51 056	24 239	12 433	11 806
45–49 років	97 126	46 575	50 551	25 181	12 298	12 883
50–54 роки	86 422	39 313	47 109	25 412	12 143	13 269
55–59 років	89 851	38 011	51 840	27 650	13 140	14 510
60–64 роки	94 556	37 757	56 799	27 855	12 552	15 303
65–69 років	83 112	30 171	52 941	22 167	9 074	13 093
70–74 роки	65 576	21 638	43 938	15 971	5 859	10 112
75–79 років	31 273	8 649	22 624	8 705	2 416	6 289
80 років і старше	55 549	13 966	41 583	19 904	5 249	14 655

Додаток В

Кількість одержувачів державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю в Запорізькій області за 2021–2023 роки

Назва району	2021 рік	2022 рік	2023 рік
м. Запоріжжя	7 142	8 081	8 514
м. Бердянськ	1 228	1 154	1 092
м. Енергодар	400	Інформації немає, виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	364
м. Мелітополь	1 471	1 391	1 344
м. Токмак	479	Інформації немає, виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	340
Бердянський	1 410	611	595
Василівський	1 491	822	1 096
Запорізький	1 536	1 531	1 488
Мелітопольський	1 353	1 239	1 096
Пологівський	1 668	1 355	1 233
Всього:	18 178	16 184	17 162

Додаток Г

Кількість одержувачів державної соціальної допомоги на дітей з інвалідністю до 6 років та від 6 до 18 років у Запорізькій області за 2021–2023 роки

Назва району	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	до 6 років	від 6 до 18 років	до 6 років	від 6 до 18 років	до 6 років	від 6 до 18 років
м. Запоріжжя	316	1 132	401	1 785	421	2 019
м. Бердянськ	47	262	37	269	23	251
м. Енергодар	25	101	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	12	99
м. Мелітополь	60	390	50	370	27	398
м. Токмак	13	66	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	5	143
Бердянський	36	272	8	133	6	143
Василівський	61	380	23	226	21	429
Запорізький	53	313	45	313	48	350
Мелітопольський	55	305	34	166	28	224
Пологівський	71	293	57	239	18	201
Всього:	737	3 514	655	3 501	609	4 257

**Кількість одержувачів державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства
в Запорізькій області за 2021–2023 роки**

Назва району	2021 рік	2022 рік	2023 рік
м. Запоріжжя	4 113	4 376	4 780
м. Бердянськ	794	732	706
м. Енергодар	164	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	1 55
м. Мелітополь	861	817	764
м. Токмак	349	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	260
Бердянський	1 079	460	411
Василівський	988	508	645
Запорізький	986	975	888
Мелітопольський	919	838	704
Пологівський	1 169	952	868
Всього:	11 422	9 658	10 181

**Кількість одержувачів державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, особам з інвалідністю та державної соціальної допомоги на догляд
у Запорізькій області за 2021–2023 роки**

Назва району	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки	жінки
м. Запоріжжя	1 381	1 223	2 165	1 528	3 212	1 050
м. Бердянськ	363	245	316	232	293	220
м. Енергодар	97	81	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	Виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	70	67
м. Мелітополь	452	339	440	324	381	320
м. Токмак	121	77	Інформації немає, виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	Інформації немає, виплата проводилася згідно з постановою КМУ від 07.03.2022 № 215	103	63
Бердянський	235	176	235	176	143	132
Василівський	425	172	425	172	373	298
Запорізький	484	307	481	335	304	170
Мелітопольський	457	468	386	389	386	356
Пологівський	416	336	307	247	337	160
Всього:	4 431	3 424	4 755	3 403	5 602	2 836

Склад Коаліції «Запоріжжя-1325»

1. ГО «Центр розвитку «Жіночий світ»
2. ГО «Безпечний простір»
3. ГО «Ділові українські жінки в Запорізькій області»
4. ГО «РЦ «Соціальна ініціатива «Крок за кроком»
5. БО «Благодійний фонд «Позитивні Жінки Запоріжжя»
6. ГО «Соціальна взаємодія»
7. ГО «ЗОО «ІТ-майбутнє»
8. ГО «За розвиток»
9. БО «Мережа 100 відсотків життя. Запоріжжя»
10. Інтегрований центр комплексної підтримки Brave&Safe
11. Ініціатива «Затишно Space» (створена БФ «Схід SOS»)
12. ГО «Крок до людей»
13. ГО «Жінка майбутнього»
14. Центр гендерної освіти Запорізького національного університету
15. ЗОГО «ОПП «Взаємодія»
16. Громадська правозахисна організація «Егіда-Запоріжжя»
17. ГО «Місцева дія» (Новомиколаївська територіальна громада)
18. КП «Пологівський ЦПМСД» / ТОВ «МЦ «НоваМед»
19. Інтегрований центр комплексної підтримки міста Пологи